

9. Серажим К. С. Текстознавство: Підручник / К. С. Серажим. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. – 527 с.

Ключові слова: категорія діалогічності, адресант, адресат, суб'єктно-текстова та міжтекстова взаємодія.

Ключевые слова: категория диалогичности, адресант, адресат, субъектно-текстовое и межтекстовое взаимодействие.

Key words: category of dialogism, addresser, addressee, subject-text and intertext interaction.

ПАХОМОВА ОЛЕНА АНАТОЛІВНА

Криворізький юридичний коледж
Національного університету «Одеська юридична академія»,
викладач, кандидат філологічних наук

СПОЛУЧНИКИ В МОВІ ЗАКОНОДАВСТВА

Сучасний період розвитку українського суспільства зумовлює поглиблений науковий інтерес до національного законодавства, зокрема – до мови нормативно-правових актів, яка оформлює політичні рішення, робить їх придатними для використання. Мова законодавчої бази нашої держави є об'єктом дослідження як учених-юристів, так і вчених-мовознавців (таких, як Н.Артикуца, З.Тростюк, М.Панов, В.Стратонов, І.Біля-Сабадаш, В.Пивоваров, Т.Дудах та ін.). Необхідність лінгвістичного дослідження сучасних законодавчих текстів пов'язана із процесом удосконалення національного права, адже адекватне мовне вираження правової норми багато в чому визначає ефективність законодавства, сприяючи повноцінному захисту прав окремих громадян, юридичних осіб і держави.

Від мови законодавства вимагають перш за все особливої точності, ясності, однозначності. Ці вимоги зафіксовані в «Методичних рекомендаціях щодо розроблення проектів законів та дотримання вимог нормопроектної техніки», ухвалених Міністерством юстиції України 21.11.2000, та в «Правилах підготовки проектів актів Кабінету Міністрів України» від 06.09.2005. Зокрема, у цих документах зазначається, що текст нормативно-правових актів має викладатися стисло, зрозуміло і точно, що особливо увагу необхідно звертати на юридичну термінологію: визначення терміна повинно відповідати тому змісту, який у нього вкладають вчені та юристи, і він має бути уніфікованим по всьому тексту закону. Таким чином, згідно з цими документами кожному виразу має приписуватися лише один зміст, і навпаки, кожна думка повинна мати лише одне мовне вираження. Очевидно, що ця вимога стосується не тільки спеціальної термінології, а й мовних одиниць допоміжного характеру, якими є граматичні сполучники. Однак на

практиці точному використанню сполучників, на відміну від термінів, нерідко не надається належного значення.

Цим і обумовлена актуальність даного дослідження, у якому предметом вивчення стали граматичні сполучники мови законодавства у семантичному аспекті. Матеріалом дослідження слугували тексти Конституції України, Кримінального кодексу України, Закону України «Про інформацію».

Більшість сучасних українських лінгвістів (О.Роїк, О.Левківська, Н.Ясакова та ін.) визначають сполучники (як і всі службові слова) як одиниці, які мають лексичне і граматичне значення. Лексичне значення сполучника релятивне, може зазнавати модифікацій, часто дублюється семантикою повнозначних слів, які входять до структури вислову. Мабуть, це і обумовлює багатозначність сполучників.

Тому автори законів, інших документів мають робити ретельний логіко-семантичний аналіз сполучників, що використовують. Такий аналіз дозволить уникнути непорозумінь при тлумаченні тексту закону.

За кількісними показниками у законодавчих текстах переважають сполучники сурядності. Саме їх вживання в окремих випадках викликає нарікання науковців (О.Радутного, З.Тростюк та ін.).

Сурядні сполучники в мові законодавства найчастіше виступають засобами поєднання однорідних членів у простому ускладненому реченні, рідше використовуються для пов'язування предикативних частин у складносурядному реченні.

У простому ускладненому реченні в законодавчих текстах сполучники сурядності є виразниками передусім єднальних, розділових та приєднувальних семантико-синтаксичних відношень між однорідними членами речення.

Серед приєднувальних сполучників найуживанішими є власне приєднувальні «а також», «а так само», які використовуються у значенні «разом із тим» для приєднання останнього однорідного члена речення до кількох попередніх, наприклад: «Публічні заклики до вчинення терористичного акту, **а також** розповсюдження, виготовлення чи зберігання з метою розповсюдження матеріалів з такими закликами ...». На невживанні їх у кримінальному законодавстві наполягає вчений-правник О.Радутний, вважаючи, що вони спотворюють зміст статей Закону [1, с. 292].

Відношення взаємовиключення, несумісності подій у мові законодавства виражають розділові сполучники.

Сполучник «або» раніше був найактивнішим виразником розділових семантико-синтаксичних відношень між однорідними членами в простому ускладненому реченні, тепер він звужує межі свого використання, а розділовий сполучник «чи», навпаки, розширює. Мовознавці пояснюють це «загальною тенденцією до відсвіження, урізноманітнення традиційних наборів виражальних засобів, яка характерна для більшості функціональних стилів сучасної української літературної мови» [2, с. 8]. Сполучник «чи» багатозначний: вживається як для позначення того, що з ряду перелічуваних предметів, явищ і т. ін.

можливий тільки один, так і для вираження єднального значення. Можливо, через це в текстах законів «чи» використовується для передачі слабкої диз'юнкції, а сполучник «або», який виражає взаємовиключення перелічуваних предметів, їх чергування, зміну, – для передачі суворої диз'юнкції: «...які створювали небезпеку для життя **чи** здоров'я людини **або** заподіяння значної майнової шкоди **чи** настання інших тяжких наслідків...», «...з метою впливу на прийняття рішень **чи** вчинення **або** невчинення дій органами державної влади **чи** органами місцевого самоврядування...». Використання для передачі слабкої диз'юнкції своєрідного гібрида сполучників «і» та «або» позбавило б тексту неоднозначності, зробило б неможливим непорозуміння: «Суперечки з питань персоніфікованого обліку вирішуються вищими державними органами у сфері соціального захисту населення і/або у судовому порядку». На позитивний ефект даного прийому не завжди звертають увагу, а іноді його заперечують.

Найширше в мові законодавства використовуються єднальні сполучники, серед них найбільш активно – сполучник «та». Він вживається в тих випадках, коли поняття, що утворюють перелік, виступають як самостійні явища і слабо пов'язані одне з іншим; розширює сукупність перелічуваних предметів; передає кумулятивне значення. Сполучник «і», перш за все, слугує для вираження кон'юнкції; також вказує на однакову співвіднесеність двох компонентів із третім компонентом; пов'яже предмети однієї спільної ознаки.

Вимога нормопроектної техніки не змінювати зміст поняття в тексті, використовувати його в одному і тому ж значенні заохочує також уважне ставлення до вживаних сполучників, оскільки вони в природній мові завжди багатозначні. Автор законопроекту має турбуватися про те, щоб з побудови речення було зрозуміло, у якому значенні вживається кожний конкретний сполучник.

Список використаної літератури:

1. Радутний О.Е. Подолання недоліків використання сурядних єднальних сполучників на прикладі опису злочинів терористичної спрямованості / О.Е. Радутний // Протидія терористичній діяльності: міжнародний досвід і його актуальність для України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (30 вересня 2016 року). – К.: Національна академія прокуратури України, 2016. – С. 291-293.
2. Городенська К.Г. Функціональні зони сполучників в українській науковій мові / К.Г. Городенська // Українська термінологія і сучасність: зб. наук. праць. – К.: КНЕУ, 2005. – Вип. VI. – С. 7–13.

Ключові слова: мова законодавства, сполучник, сполучники сурядності, єднальні, розділові та приєднувальні семантико-синтаксичні відношення.

Ключевые слова: язык законодательства, союз, сочинительные союзы, соединительные, разделительные и присоединительные семантико-синтаксические отношения.

Key words: language of legislation, conjunction, coordinate conjunction, copulative, disjunctive semantic-syntactic relations.